

## ADAPTACE ŽÁKŮ Z UKRAJINY NA 1. STUPNI ZŠ Z POHLEDU UČITELŮ

### ADAPTATION OF PUPILS FROM UKRAINE IN PRIMARY EDUCATION FROM TEACHERS' PERSPECTIVE

**Veronika Bosáková**

Katedra primární a preprimární pedagogiky, Fakulta přírodovědně – humanitní a pedagogická,  
Technická univerzita, Liberec

#### **Abstrakt**

Příspěvek se zaměřuje na adaptaci žáků z Ukrajiny na 1. stupni základních škol z perspektivy učitelů se zvláštním důrazem na faktory ovlivňující jejich školní docházku. Cílem výzkumu bylo identifikovat konkrétní situace, které mohou představovat bariéry pravidelné docházky, a popsat souvislosti mezi těmito bariérami a adaptačním procesem. Empirická část vychází z kvalitativního šetření realizovaného prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s deseti učitelkami. Výsledky ukazují, že bariéry docházky nejsou primárně spojeny s nezájmem o vzdělávání, ale souvisejí s kumulací faktorů, jako je jazyková náročnost výuky, psychosociální zátěž, nestabilní rodinné podmínky či souběžná účast v ukrajinském vzdělávacím systému. Studie přispívá k hlubšímu porozumění souvislostem mezi docházkou a adaptací žáků s migrační zkušeností.

**Klíčová slova:** *žáci z Ukrajiny; adaptace; školní docházka; učitelé; odlišný mateřský jazyk*

#### **Abstract**

The paper focuses on the adaptation of pupils from Ukraine in primary education from the perspective of teachers, with particular emphasis on factors influencing their school attendance. The aim of the study was to identify specific situations that may constitute barriers to regular attendance and to describe the relationships between these barriers and the adaptation process. The empirical part is based on qualitative research conducted through semi-structured interviews with ten primary school teachers. The findings indicate that attendance barriers are not primarily related to a lack of interest in education, but rather to a cumulative effect of factors such as the linguistic demands of instruction, psychosocial stress, unstable family conditions, and simultaneous participation

in the Ukrainian education system. The study contributes to a deeper understanding of the relationship between school attendance and the adaptation of pupils with a migration background.

**Keywords:** *pupils from Ukraine; adaptation; school attendance; teachers; pupil with a different first language*

## 1 ÚVOD

Současná migrační situace výrazně ovlivnila složení žákovské populace českých základních škol. Učitelé se stále častěji setkávají se žáky z Ukrajiny, kteří čelí jazykovým, sociálním i psychickým obtížím spojeným s adaptací na nové školní prostředí. Cílem výzkumu bylo: (1) identifikovat konkrétní situace, které učitelé vnímají jako bariéry školní docházky ukrajinských žáků, (2) popsat vztah mezi těmito bariérami a adaptačním procesem ve tříd.

## 2 TEORIE

Problematika vzdělávání žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) je v současném českém školství úzce propojena s otázkami adaptace na nové školní prostředí a s procesy inkluzivního vzdělávání. Adaptace je chápána jako dynamický proces reakce jedince na změnu sociokulturních podmínek, který může být doprovázen zvýšenou psychickou zátěží a nejistotou (Berry, 1997). Jazyková kompetence představuje zásadní předpoklad nejen pro školní úspěšnost, ale i pro sociální začlenění žáka do třídního kolektivu (Cummins, 2000). Výzkumy realizované v českém prostředí poukazují na význam školního klimatu, podpůrných opatření a role učitele při práci s žáky z migračního prostředí (OECD, 2018; MŠMT, 2025). Zvláštní pozornost je věnována psychosociálním aspektům migrace, zejména vlivu traumatických zkušeností a nestabilních rodinných podmínek na školní docházku a adaptační proces žáků. Teoretická východiska tak zdůrazňují potřebu komplexního přístupu, který propojuje jazykovou podporu, pedagogickou intervenci a spolupráci školy s rodinou, což tvoří základ interpretačního rámce předkládaného výzkumu.

### 3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum byl realizován kvalitativním designem prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, které umožňují hlubší porozumění zkušenostem respondentů a jejich interpretaci zkoumané reality (Švaříček & Šedová, 2007; Hendl, 2016). Výzkumný soubor tvořilo deset učitelek 1. stupně základních škol s pedagogickou praxí v rozmezí od jednoho do deseti let. Výběr respondentek byl založen na dostupnosti a dobrovolné účasti, bez cíleného zaměření na specifický typ školy (Gavora, 2010). Rozhovory se zaměřovaly na zkušenosti s výukou žáků z Ukrajiny, na vnímané bariéry školní docházky a na proces jejich adaptace ve školním prostředí. Sběr dat probíhal na podzim roku 2025. Rozhovory byly zaznamenány, transkribovány a analyzovány pomocí tematické analýzy, která umožňuje identifikaci opakujících se významových vzorců v datech (Braun & Clarke, 2006).

### 4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Výsledky ukazují, že většina ukrajinských žáků nemá v počátku zásadní obtíže se začleněním do kolektivu, problémy se však objevují ve třídách s vyšším jejich zastoupením, kde vznikají uzavřenější skupiny a konflikty. Bariéry školní docházky učitelky nevnímají jako přímé odmítání školy, ale jako nepřímé projevy, např. únavu, sníženou aktivitu či kolísající zapojení. Ty souvisejí s jazykovou náročností, psychosociální zátěží a životní situací žáků. Významnou roli hraje také souběžná účast v ukrajinském vzdělávání, rodinné zázemí a nestabilní podmínky. Učitelky si uvědomují vliv faktorů, jako je odloučení od rodičů či válečná zkušenost, avšak postrádají nástroje pro jejich systematické zohlednění ve výuce a reagují spíše intuitivně. Tyto okolnosti se u některých žáků projevují úzkostí, sníženou motivací a obtížemi v zapojení.

### 5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky ukazují, že bariéry školní docházky ukrajinských žáků nelze chápat izolovaně, ale jako součást adaptačního procesu. Projevují se spíše nepřímo (např. únavou či sníženou participací) a souvisejí s jazykovou náročností, psychosociální zátěží, rodinnou situací i souběžnou účastí ve dvou vzdělávacích systémech. Zjištění potvrzují význam jazykové kompetence a psychosociální

stability (Cummins, 2000; OECD, 2018), zároveň však přinášejí konkrétnější vhled do situace žáků s válečnou migrační zkušeností. Nově se ukazuje propojení docházky s každodenním zatížením a rodinným zázemím. Výzkum dále odhaluje nesoulad mezi citlivostí učitelů k těmto faktorům a jejich připraveností s nimi pracovat – učitelé postrádají konkrétní nástroje i podporu. Limitem studie je malý výzkumný soubor, přesto přispívá k porozumění vztahu mezi docházkou a adaptací a naznačuje potřebu komplexní podpory i dalšího výzkumu.

## 6 LITERATURA

- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5–34.  
<https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Cummins, J. (2000). *Language, power and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Paido.
- Hendl, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Portál.
- MŠMT. (2025). *Metodický materiál MŠMT k poskytování bezplatné jazykové přípravy v předškolním a základním vzdělávání – aktualizace k 1. 9. 2025*.  
<https://msmt.gov.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodicky-material-msmt-k-poskytovani-bezplatne-jazykove>
- OECD. (2018). *The resilience of students with an immigrant background: Factors that shape well-being*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264292093-en>
- Švaříček, R., & Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Portál.